

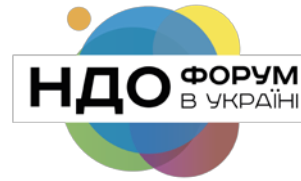
АНАЛІЗ ПРОЕКТІВ З ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ТА СТВОРЕННЯ МАЛОГО СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ДЛЯ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ТА ГРОМАД, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК КОНФЛІКТУ

Результати дослідження, 2017

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку

www.usaid.gov/ukraine

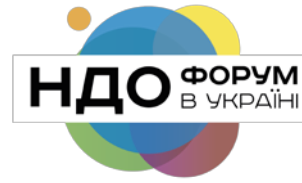
www.ngoforum.org.ua



ЗМІСТ

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ	3
ВСТУП	4
МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	5
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
Державна підтримка ВПО	7
Міжнародна підтримка ВПО	9
ОЦІНКА УСПІШНОСТІ ПРОГРАМ ТА ПРОБЛЕМИ	17
ВИСНОВКИ	21
РЕКОМЕНДАЦІЇ	22

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні
за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку



УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

ВПО	внутрішньо переміщені особи з Донецької та Луганської областей
МСБ	малий та середній бізнес
НУО	неурядові організації
ЦЗ	центри зайнятості
БП	бізнес-проекти

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні
за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку



ВСТУП

Події 2014 року в Україні стали міцним каталізатором розвитку громадського сектору, стимулювали збільшення кількості тих організацій, що надають різні види допомоги постраждалим внаслідок конфлікту на сході країни. За останні 3 роки запропоновані програми цільової допомоги зазнали змін, сутність яких полягає у відході від невідкладної гуманітарної допомоги у бік відновлення та розвитку.

Велика кількість задіяних надавачів допомоги та донорських організацій на певному етапі призводить до виникнення складнощів з відстеженням рівня ефективності реалізованих проектів, їх систематизації, аналізу сильних та слабких сторін, складнощів з поширенням успішного досвіду та з обміном вдалими практиками адміністрування проектів.

Зважаючи на це, нагальним видається систематизація існуючого досвіду реалізації програм з підтримки малого та середнього бізнесу як одного з напрямків допомоги в межах проектів з відновлення та розвитку. Отримана інформація допоможе комплексно підійти до аналізу їх результативності, а також врахувати досягнення та помилки у наступній діяльності, навчальних тренінгах для НГО. Окрім цього результати дослідження можуть виступати своєрідною основою для формування єдиної бази даних реалізованих проектів з питань підтримки МСБ.

Дане дослідження ініційоване Форумом НДО в Україні, в рамках програм для розбудови потенціалу НДО, що працюють з проектами в перехідний період. Дослідження має на меті представити якісний та комплексний аналіз даних проектів щодо працевлаштування і створення бізнесу серед ВПО.

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку

www.usaid.gov/ukraine

www.ngoforum.org.ua

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження «Аналіз проектів з працевлаштування та створення малого середнього бізнесу для переселенців та громад, які постраждали внаслідок конфлікту» здійснювалось з **метою** вивчення та узагальнення здобутого досвіду організаціями, що з 2014 року працюють з програмами підтримки МСБ, задля подальшої розробки рекомендацій щодо підвищення рівня їх ефективності.

Відповідно до мети, **завдання** дослідження були сформульовані наступним чином:

- (1) створити карту проектів з підтримки МСБ, що реалізуються в Україні з 2014 року;
- (2) скласти профіль кожного проекту з підтримки МСБ, що був реалізований чи знаходиться на стадії реалізації на даний момент;
- (3) здійснити оцінку рівня успішності програм з підтримки МСБ;
- (4) виявити та систематизувати проблемні моменти, що супроводжують процес реалізації програм з підтримки МСБ.

Дослідження реалізовувалось із використанням **методів**:

- (1) кабінетне дослідження (desk research);
- (2) неструктуроване особисте f2f інтерв'ю.

Цільова аудиторія дослідження:

Міжнародні/українські організації, які здійснюють програми з підтримки МСБ проектів для постраждалого населення

Строк реалізації дослідження: грудень 2016 р. – січень 2017 р.

Етапи реалізації дослідження:

- (1) створення переліку усіх проектів з підтримки МСБ, що реалізовувались в Україні з 2014 р. за міжнародної та/або державної підтримки;
- (2) збір інформації по кожному проекту з використанням відкритих джерел інформації, через направлення офіційних запитів до організацій, а також проведення особистих інтерв'ю з координаторами відповідних програм.

Наповнення профілю кожного проекту здійснювалось за наступною структурою:

- 2.1. Організація ініціатор/адміністратор проекту
- 2.2. територія покриття проекту
- 2.3. сутність проекту
- 2.4. умови участі у проекті
- 2.5. цільова аудиторія проекту (цільові групи аплікантів)
- 2.6. вид допомоги
- 2.7. розмір допомоги

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку



- 2.8. граничний строк подання заявок
- 2.9. проблеми в реалізації проекту
- 2.10. шляхи вирішення проблемних моментів
- (3) систематизація та узагальнення отриманої інформації;
- (4) підготовка звіту за результатами дослідження.

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні
за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку

www.usaid.gov/ukraine

www.ngoforum.org.ua

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Державна підтримка ВПО

Державна політика з питань ВПО в більшій мірі фокусується на забезпеченні соціальних виплат, в той час як цільові програми, спрямовані на розвиток малого та середнього бізнесу, підвищення показників самозайнятості населення з числа ВПО, відновлення та започаткування власної справи практично відсутні. Єдиною цільовою ініціативною можна вважати програму з компенсації роботодавцям оплати праці працевлаштованих ВПО [підстава: постановою КМУ № 696 від 08.09.2015 р.].

Здійснюючи оцінку державної допомоги варто акцентувати увагу на тому, що **вона є варіантом адаптації вже існуючих програм** [наприклад, програми видачі ваучерів на освіту, разові виплати на відкриття власної справи]. Тобто дані програми існували і до 2014 року, проте з появою нової категорії громадян України були доповнені особливими умовами для ВПО [наприклад, відсутність вікових обмежень в отриманні ваучеру на навчання]. Державна підтримка має чітку залежність від обсягів фінансування, тому реалізація деяких програм може бути призупинена із завершенням цільових фінансів, що не завжди дозволяє говорити про необмежений доступ зі сторони ВПО, а також ускладнює процес оцінювання рівня її ефективності. Про це опосередковано говорить і той факт, що основні статистичні дані, що надаються державними центрами зайнятості стосуються виплат по безробіттю, проходженню професійного навчання, перебуванню на обліку безробітних, проте **не містять інформації щодо кількості наданої допомоги на відкриття власної справи, створених робочих місць для ВПО** тощо.

Область	Доля ВПО, що мали статус безробітного (з 1 березня 2014 р. по 30 листопада 2016 р.)		Доля працевлаштованих
	Кількість осіб	Відсоток	
Донецька область	12326	19,38	27,68
м.Київ	5544	8,19	31,78
Харківська область	5581	8,15	50,44
Дніпропетровська область	4677	7,06	48,26
Запорізька область	4437	6,66	31,78
Луганська область	3706	5,91	43,04
Полтавська область	2612	4,01	44,41
Київська область	2489	3,84	39,86
Одеська область	1834	2,75	43,40
Черкаська область	1603	2,61	46,97
Вінницька область	1359	2,19	43,56
Львівська область	1464	2,14	52,39
Сумська область	1410	2,13	38,94
Чернігівська область	1095	1,79	39,73
Херсонська область	1143	1,69	44,53

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку

Миколаївська область	1094	1,67	49,45
Житомирська область	1060	1,65	53,02
Хмельницька область	982	1,53	41,34
Кіровоградська область	1056	1,51	42,99
Івано-Франківська область	699	1,11	55,51
Рівненська область	630	0,98	64,29
Волинська область	566	0,91	53,36
Закарпатська область	491	0,76	50,31
Чернівецька область	448	0,74	35,94
Тернопільська область	425	0,66	58,82
Всього, Україна	58731	100	40,05

Вище наведені відсоткові розподіли кількості безробітних, що перебували на обліку у ЦЗ, а також доля працевлаштування у розрізі регіонів демонструють декілька важливих моментів:

- (1) **Облік безробітних не відображає загальної кількості ВПО працездатного віку**, а, відповідно, наведені відсотки в більшій мірі вказують на число тих осіб, що є менш конкурентоздатними на нових ринках праці і потребували захисту держави. Представники цієї категорії, як правило, демонструють менший рівень власної ініціативності, готовності до перепрофілювання, відкриття власної справи тощо.
- (2) **Статистика ЦЗ не чутлива до якісних складових процесу працевлаштування**, таких як, наприклад, відповідність нового місця роботи попередній кваліфікації, ранг посади у новому місці проживання у порівнянні з посадою до переміщення, рівень задоволеності новим місцем роботи і т.д. Ефективність вирішення питання працевлаштування в даному випадку зводиться до фактичної кількості працевлаштованих осіб без супроводу їх на нових місцях роботи та відстеження подальшої траєкторії переміщення.
- (3) **Найвищі показники працевлаштування по відношенню до загальної кількості осіб з числа ВПО, що перебували на обліку безробітних, фіксуються по північно-західним областям** – Рівненська, Тернопільська, Івано-Франківська, Волинська, Житомирська та Львівська – показник коливається у межах 64 – 52%. В той час, як наприклад, по Донецькій, Запорізькій областям та м. Київ працевлаштований лише кожен третій-четвертий.

Причинами такої ситуації можуть виступати:

- 1.1. Соціально-демографічна структура ВПО по регіонам *[доля осіб працездатного віку в області, місті]*;
- 1.2. Структура ринку праці області/міста та рівень відповідності пропонованих вакансій кваліфікації та спеціалізації ВПО;
- 1.3. Рівень навантаження на територію ВПО;
- 1.4. Рівень активності та націленості на працевлаштування осіб, що перебувають

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку



на обліку безробітних.

Вищі зазначені моменти варті уваги на етапі визначення пріоритетних територій для роботи в межах конкретних програм та мають бути враховані як державними структурами, так і представниками громадського сектору, що працює з цією ж категорією громадян України.

Таким чином, на даний момент державна політика з підтримки ВПО відзначається:

1. відсутністю **цільових** програм, спрямованих на стимулювання самозайнятості серед ВПО, розкриття підприємницького потенціалу, відновлення власної справи;
2. **низьким рівнем залучення** існуючих підприємців по усім регіонам України до програми зі створення нових робочих місць для ВПО, а відповідно, і низьким рівнем ефективності даної ініціативи;
3. **акцентуванням уваги на веденні обліку** тих, хто звертається до ЦЗ за виплатами по безробіттю та допомогою у пошуку роботи.

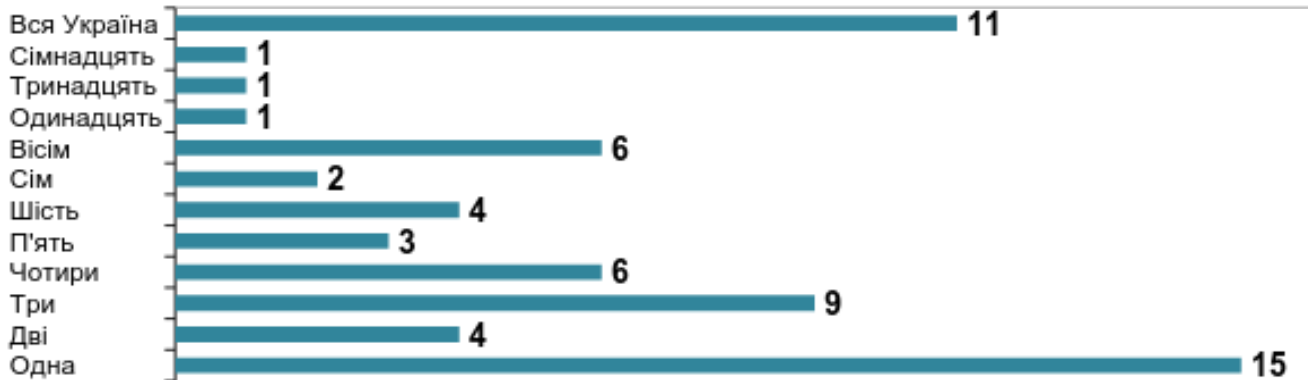
Міжнародна підтримка ВПО

Всього в Україні з 2014 року було ініційовано 68 проектів, спрямованих на підтримку малого та середнього бізнесу. При цьому аналіз в межах даного дослідження здійснювався по 65 з них. 3 проекти були виключені з подальшої обробки даних через невідповідність їх змістовного наповнення предмету дослідження. Усі зазначені програми здійснювались/здійснюються за міжнародної фінансової підтримки.

Аналіз території покриття роботи програм з підтримки МСБ засвідчує, що у 75% з них можуть брати участь представники цільових груп з двох та більше областей України. При цьому тих проектів, що працюють/працювали по усій території України 18%.

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку

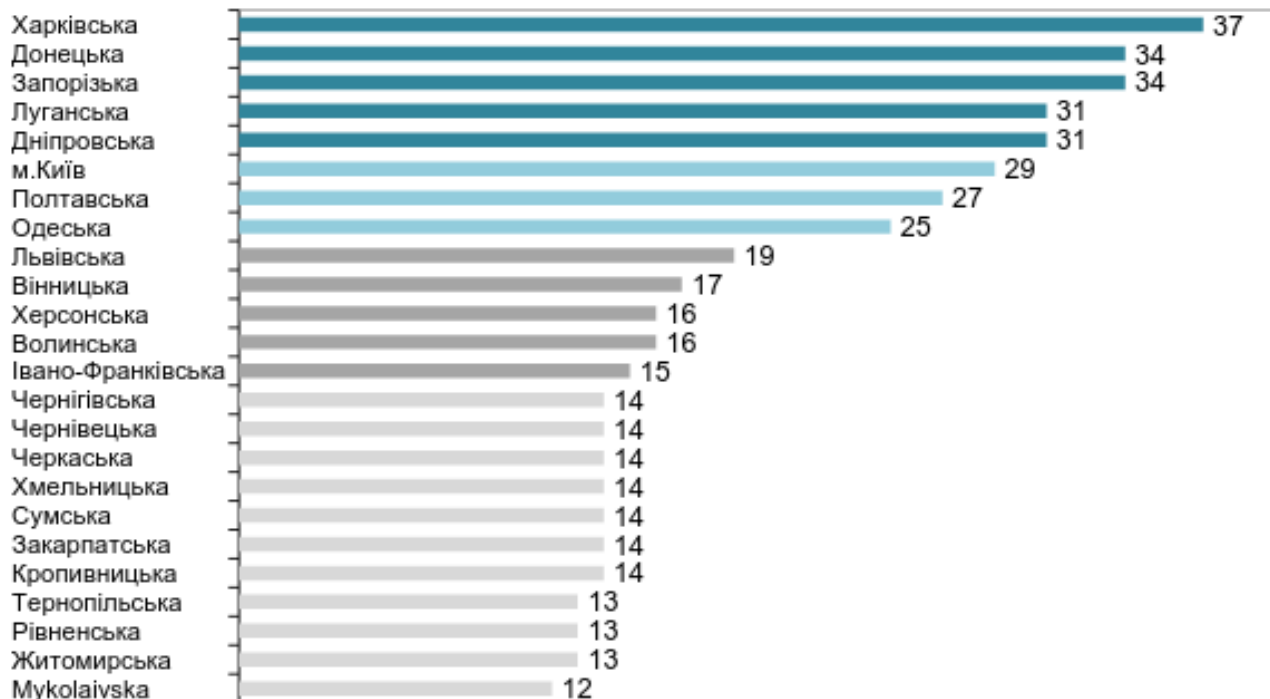
Кількість областей, задіяних у програмі (кількість проектів)



Основна увага міжнародних організацій зосереджена на стимулюванні самозайнятості населення, підтримці малого та середнього бізнесу та розвитку підприємницького потенціалу у «прифронтових» областях. Однак навіть найменший показник покриття програмами підтримки МСБ все одно становить 12 проектів в межах області.

Кількість проектів у розрізі областей України (кількість проектів)

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку


Таблиця 1.

Назва міжнародної організації	Кіль-ть проектів
International Organization for Migration	11
The United Nations Development Programme (UNDP)	10
USAID	9
European Union	7
UNHCR	3
Czech NGO "People in need"	3
Danish Refugee Council	2
Ministry of Foreign Affairs (Republic of Lithuania)	2
Stabilization Support Services	2
United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland	2
BEARRTrust	1
Foreign and Commonwealth Office	1
International Bank for Reconstruction and Development	1
Malteser International	1
Ministry of Foreign Affairs (Netherlands)	1
Netherlands Embassy in Ukraine	1
PH International (Project Harmony, Inc.)	1
UCP Wheels for Humanity	1
The United States Department of State	1
The US Embassy	1
Triangle Generation Humanitaire	1
CIPE	1
Conflict, Stability and Security Fund (CSSF)	1
Department for International Development	1

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку

East Europe Foundation	1
UKAID	1
World Jewish Relief	1
The Wohl Legacy	1
The American Jewish Joint Distribution Committee	1

Таблиця 2.

Назва місцевої організації	Кіль-ть проектів
Карітас України	7
КримSOS	5
БФ «Творчий центр ТЦК»	4
ГО Кримська діаспора	4
БФ Гореніє	3
Клуб Ділових Людей	3
Національна асамблея інвалідів	3
Impact Hub Odessa	2
БФ «БО «Станція «Харків»»	2
ВОПО "Джерело надії"	2
Міжнародний фонд Відродження	2
ТзОВ «Територія Бізнесу»	2
Український жіночий фонд	2
Фонд громади Житомира	2
ХОГО «Асоціація приватних роботодавців»	2
DTEK	1
Livelihood Development Programme (LDP) / Перспектива	1
YMCA Львів	1
Адра Україна	1
Асоціація СЕСП	1
Благодійна організація "Світло надії"	1
Благодійний фонд "Агенція місцевого економічного розвитку м. Зеленодольська"	1
БФ Я вірю в Україну	1
Вінницька торгово-промислова палата	1
ВО "Українські рубежі"	1
ГО "Асоціація "Приватні інвестори України"	1
ГО "Фонд "Професійний розвиток Запоріжжя"	1
ГО «Волинські перспективи»	1
ГО «Молодь за демократію»	1
ГО «Подільський центр «Гендерна рада»	1
ГО «Фундація прав людини»	1
ГО «Центр Соціальна Дія»	1
ГО "Майстерня добра"	1
ГО "Професійна Ліга соціальних працівників Сумщини"	1
ГО "Територія успіху"	1
ГО «Агенція місцевого розвитку м. Енергодар»	1
ГО «Велес+»	1
ГО «Херсонський обласний тренінговий центр «Вектор розвитку»	1
ГО «Центр громадської активності «Синергія»	1

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку

ГО «Центр підтримки громадських ініціатив «Чайка»	1
Громадська Спілка "Програма сприяння відродженню та інтеграції Сходу України "Донбас"	1
Громадський Рух "Віра, Надія, Любов"	1
Департамент регіонального економічного розвитку Вінницької ОДА	1
Церква Ісуса Христа Святих останніх днів	1
Закарпатська громадська жіноча організація «Веста»	1
Інтерньюз-Україна	1
Міністерство соціальної політики України	1
Правозахисна програма для внутрішньо переміщених осіб «Перспективи на ринку праці»	1
Тернопільський міський жіночий клуб "Відродження нації"	1
Українська асоціація фізичних терапевтів	1
Харківська громадська організація "Шлях до життя"	1
Хмельницька обласна громадська організація Подільський центр "Гендерна рада"	1
Центр зайнятості вільних людей	1
Центр культурного менеджменту	1
Центр просвітництва та розвитку людини	1
Черкаська міська громадська організація «Товариство фахівців з промислового менеджменту»	1
Чернігівський громадський комітет захисту прав людини	1

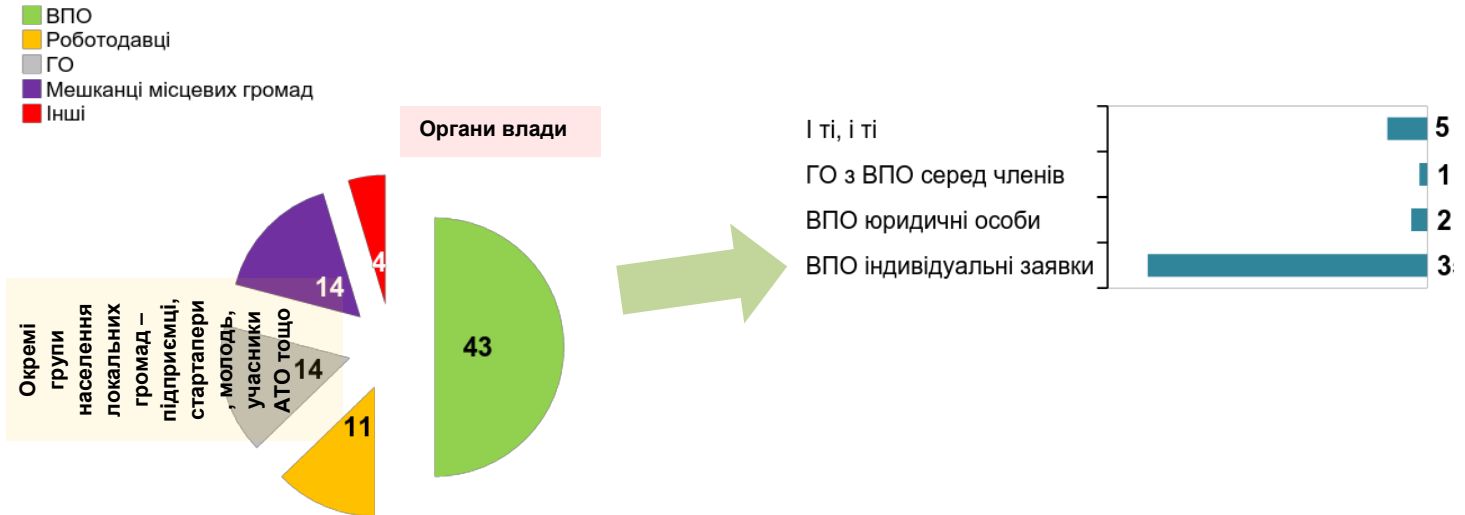
Основна частина програм, спрямована безпосередньо на внутрішньо переміщених осіб, проте в даному випадку аплікантами можуть бути ВПО як персональні учасники, так і юридичні особи, створені ВПО, а також громадські організації, серед членів яких є дана категорія громадян України.

71% програм орієнтуються на одну цільову аудиторію, ще 23% на дві, і 6% (4 програми) передбачають участь трьох цільових груп¹.

69% програм складаються з одного основного компоненту, тобто передбачають, наприклад, лише надання гранту або ж тільки проведення навчання. Ще 12 програм, що складає 16%, поєднують два компоненти, в той час як 3 складові передбачені у 15% програм, взятих для аналізу в межах даного дослідження.

¹ Відсотки вказані по відношенню до 62 проектів, по яким наявна інформація щодо цільових груп.

Цільові групи програм підтримки МСБ (кількість проектів)



У 54% програм підтримки МСБ сума гранту має мінімальні та максимальні розміри [аналіз здійснювався лише по програмах, що передбачають надання гранту], а у 46% випадків встановлений лише граничний розмір можливої фінансової підтримки переможців.

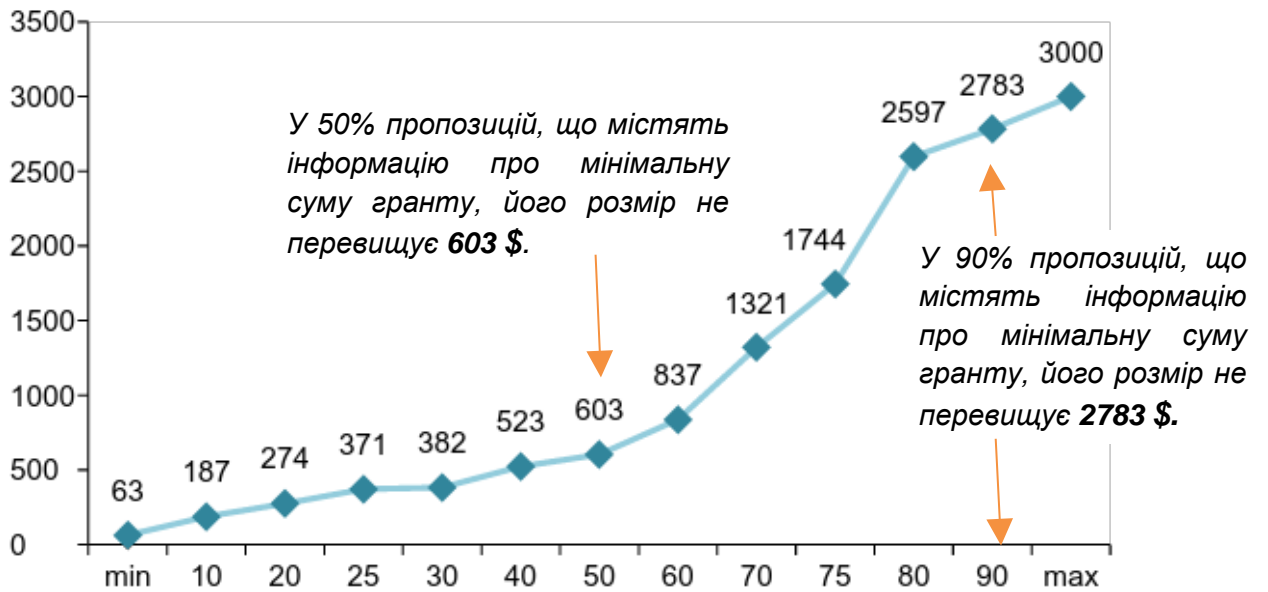
В середньому фінансова допомога в межах програм підтримки малого та середнього бізнесу коливається у діапазоні від 1074\$ до 6656\$ на одного переможця.

При цьому мінімальна пропонована фінансова винагорода становить 63\$, а максимальна 101461\$. Однак, зазначений максимум є нетиповим для існуючих програм підтримки МСБ, адже 90% усіх сум грантів не перевищують суму у 8349\$ і лише 2 грантівські пропозиції передбачають допомогу у розмірі 50000\$ та зазначеного максимуму.

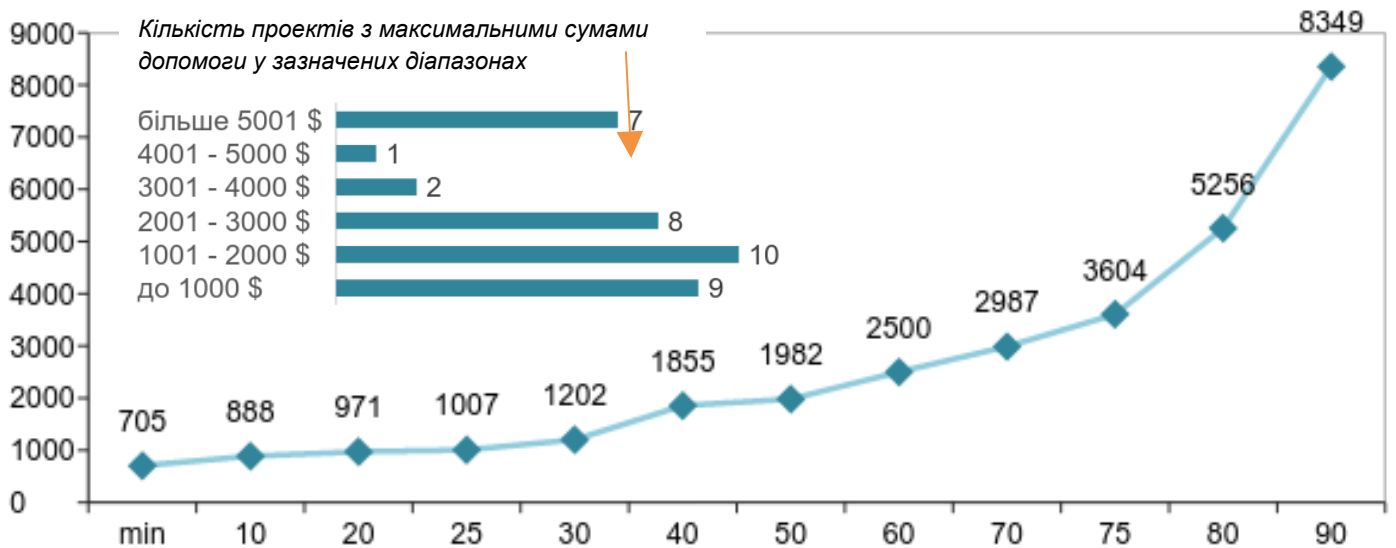
Найбільш розповсюдженим розміром гранту є суми до 3000\$.

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку

Розподіл мінімально зазначених сум грантів (дані наведені у \$)



Розподіл максимально зазначених сум грантів (дані наведені у \$)



13 програм з підтримки МСБ передбачають участь як тих аплікантив, які лише збираються започаткувати власну справу, так і тих, хто вже має досвід підприємницької діяльності і планує відновити, розширити бізнес.

3 програми орієнтовані на успішні та стабільні бізнеси, при цьому основних акцент

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку

робиться на створенні робочих місць для ВПО, а умови надання гранту передбачають обов'язковість співфінансування проекту.

Ще **6 проектів** в більшій мірі орієнтовані на **відкриття нової справи, підтримку бізнес-ідей «новачків»**.

Зростання уваги міжнародних організацій до підтримки МСБ для ВПО підтверджується збільшенням кількості розпочатих (або реалізованих) програм у 2016 році.

Розподіл проектів за роками реалізації (дата дедлайну для подачі заявок)
(кількість проектів)



Підводячи підсумок, варто зазначити, що міжнародні програми з підтримки МСБ відзначаються:

1. зростанням кількості ініційованих програм з 2015 року;
2. покриттям усієї України, з акцентом на прифронтових територіях, а також центрах окремих регіонів [Київ, Львів, Одеса];
3. залученням у якості цільової аудиторії не тільки ВПО, але й ГО, місцевих роботодавців, інших категорій мешканців локальних громад, органів влади;
4. збільшенням кількості проектів у 2016 році, орієнтованих на навчання;
5. включенням до складових компонентів програми менторської підтримки та надання більш комплексного супроводу учасникам;
6. домінуючою формою підтримки є грошова, а середній рівень гранту коливається у межах до 3000\$.

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку

ОЦІНКА УСПІШНОСТІ ПРОГРАМ ТА ПРОБЛЕМИ

Оцінка успішності програм постає важливою складовою будь-якого проекту, даючи можливість виділити сильні та слабкі сторони, здійснити «роботу над помилками» та підвищити результативність діяльності у майбутньому.

Варто враховувати те, що подібна оцінка може здійснюватись різними способами і лише їх поєднання дає можливість отримати комплексне бачення результативності проекту.

Проте особливості обраної методології даного дослідницького проекту містять певні обмеження щодо здійснення оцінки успішності програм. Зважаючи на те, що збір даних здійснювався через відкриті джерела та особисті інтерв'ю з представниками організацій, оцінка програм реалізовувалась лише зі сторони їх «організаторів – виконавців». Думка аплікантів та безпосередніх переможців проектів не була предметом дослідження, але враховувалась.

Необхідно відзначити, що загальна оцінка успішності реалізованої програми зі сторони організацій засновується на кількісних показниках:

- (1) чисельності поданих заявок;
- (2) чисельності учасників тренінгів;
- (3) кількості отриманих грантів;
- (4) кількості створених робочих місць;
- (5) загальному розмірі виданих грошей тощо.

Проте навіть такі, достатньо формальні індикатори є відкритими далеко не по кожній реалізованій програмі. Основною причиною відмови у наданні подібної інформації є заборона на розголошення інформації відповідно до умов контракту з донорами.

Така інформація отримана по 8 з 21 проекту, реалізованого у 2014-2015 рр.:

- (1) Програма підтримки підприємців [КримSOS]
- (2) Конкурс «Організація навчання внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у сфері інформаційних технологій за напрямком Frontend» [Програма розвитку ООН в Україні, Уряд Японії]
- (3) Прийом пропозицій на створення робочих місць для переміщених осіб [Програма розвитку ООН в Україні, Уряд Японії]
- (4) Навчальна програма ПРООН «Розвиток навичок підприємницької діяльності серед ВПО та місцевого населення Донецької та Луганської областей» в рамках проектів ПРООН «Швидке реагування на соціальні та економічні проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні» та «Економічне і соціальне відновлення Донбасу» [ТзОВ «Територія Бізнесу»]
- (5) Проект «Економічне і соціальне відновлення Донбасу» [Програма розвитку ООН в Україні, Уряд Японії]

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку

- (6) Новий відлік: проект підтримки бізнес-ініціатив внутрішньо переміщених осіб (ВПО) [ГО «Кримська діаспора» (Київ) ГО «Клуб Ділових Людей» (Львів), ХОГО «Асоціація приватних роботодавців» та БФ «БО «Станція «Харків»» (Харків), Благодійна організація «Міжнародний благодійний фонд «Імпакт Хаб Одеса» (Одеса)]
- (7) Новий відлік 2: проект підтримки бізнес-ініціатив внутрішньо переміщених осіб (ВПО), учасників АТО та членів їхніх сімей [ГО «Кримська діаспора» (Київ) ГО «Клуб Ділових Людей» (Львів), ХОГО «Асоціація приватних роботодавців» та БФ «БО «Станція «Харків»» (Харків), Благодійна організація «Міжнародний благодійний фонд «Імпакт Хаб Одеса» (Одеса)]
- (8) Тренінги, розширення економічних можливостей, допоміжні технології та послуги медичної / фізичної реабілітації (Конкурсу на отримання міні-грантів для відкриття власної справи) [Національна Асамблея інвалідів України, Українська асоціація фізичних терапевтів]

Зважаючи на різну специфіку проектів, оцінка значущості кількісних показників визначається у кожному випадку в окремоті. Тобто те, що одне навчання пройшли 768 переселенців не свідчить про більшу успішність даної програми у порівнянні з тою, де тренінги відвідали 483 особи. **Відповідно, в даному випадку ми можемо робити висновки лише у прив'язці до конкретної програми без узагальнень на рівні успішності програм в цілому.**

Процес оцінки успішності програм, виявив наступні слабкі місця:

- (1) **фрагментарність у доступі до неперсоналізованої, узагальненої інформації за проектами**, що ускладнює процес загальної оцінки результативності дій донорів та організацій-адміністраторів в Україні.
- (2) **оцінки успішності програм зі сторони їх організаторів не позбавлені ідеалізації та перфекціонізму**, що обумовлюється, в тому числі, і соціокультурними особливостями. Будь-який моніторинг якості сприймається як пошук «прогалин», а не «точок зростання», а, відповідно, його мета вбачається у застосуванні подальших санкцій. Останні не обов'язково мають бути прямими, в даному випадку, виявлення недосконалості чи не достатнього рівня успішності може сприйматись як передумова для обмеження фінансування деяких програм чи взагалі їх згортання. Подібна особливість і позначається на наданні соціально очікуваних відповідей на деякі запитання дослідження.
- (3) **зведення оцінки результатів проекту та рівня його успішності до кількісних показників.** Узагальнена інформація, що оформлюється за результатами проектів, розміщується на сайтах організацій тощо, складається з числових даних, в той час як індикатори укорінених змін у посттренінговий період чи через певний проміжок

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні
за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку

часу після започаткування власної справи переважно залишаються поза увагою організацій, принаймні у доступному для експертів та громадськості просторі. Хоча саме сталість змін та їх незворотність може виступати кращим показником успіху програми, аніж кількість осіб, бізнес-ідеї яких були підтримані.

(4) фрагментарність інформації щодо здійснення оцінки програм її безпосередніми учасниками.

Окрім моментів, вартих уваги в процесі оцінки успішності програм, важливою є систематизація та узагальнення тих проблемних ситуацій, з якими зустрічались організації в ході своєї проектної роботи. Подібну інформацію **щодо проблем надали 12 організацій.**

Усі проблеми можна поділити на 6 блоків.

Блок 1. Проблеми організаційного характеру.

- (1) обмежений термін реалізації програми [*півроку не достатньо для реалізації бізнес-ідеї*]
- (2) перенавантаження співробітників в процесі прийому аплікаційних заявок [*180 дзвінків на день*]
- (3) складнощі з узгодженням графіку роботи тренерів-волонтерів
- (4) завантаженість менторів [*ментори з числа крупних підприємців не завжди могли оперативно здійснювати підтримку*]
- (5) складнощі у взаємодії з органами влади [*низька орієнтація влади на ефективне та цільове використання фінансів*]
- (6) недостатній рівень активності донорів у вирішенні проблемних питань, втручання у разі виникнення резонансних ситуацій [*кейс м. Вінниця, ГО "Асоціація" Приватні інвестори України*]

Блок 2. Проблеми, обумовлені цільовою групою аплікантів.

- (1) локалізація виключно на ВПО
- (2) вікові обмеження
- (3) необхідність володіння бізнесом

Ці та інші обмеження, прописані в умовах програми, звужують коло потенційних учасників програм і в деяких випадках позначаються на якості поданих заявок.

Блок 3. Проблеми змістовного характеру.

- (1) низька якість поданих заявок [*«не зважаючи на спрощення умов участі, якість інформації у заявках також суттєво знизилась... відбір проходять приблизно 4% заявок»; «низька та неоднорідна активність респондентів по областях (великий попит на грошову та гуманітарну допомогу, аніж на навчання)»*]
- (2) невідповідність поданих заявок умовам програми

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку

- (3) нерозуміння умов отримання гранту та форми матеріальної допомоги
- (4) зниження рівня активності аплікантів *[зниження попиту зі сторони ВПО через велику кількість цільових пропозицій для цієї категорії]*

Блок 4. Проблеми, пов'язані з маніпулюванням зі сторони учасників програм.

- (1) один проект подається у різні фонди *[за умов відсутності однієї бази аплікантів складнощі з відстеженням інформації, обмін інформації між фондами заснований на довірі]*
- (2) виведення грантівських грошей через родичів *[«на попередніх етапах при закупівлі домовлялись з кумом/братом/сватом, купуючи у них»]*
- (3) мотивованість на навчання, а не на роботу *[якщо проект не передбачає грант, то БП можуть бути не достатньо опрацьованими]*
- (4) грантоотримувачі не завжди вказують джерело надходження коштів *[не зазначаються, яка саме організація профінансувала БП]*

Блок 5. Проблеми соціально-психологічного характеру.

- (1) психологічна неготовність займатись бізнесом
- (2) подекуди невисокий рівень орієнтації на осілість в Україні
- (3) острах виходити з зони комфорту *[відмовляться від стабільної роботи навіть низькооплачуваної]*

Блок 6. Проблеми з відкритістю та довірою

- (1) підприємці не достатньо відкриті у питанні наданні порівняльної інформації щодо показників розвитку компанії після отримання гранту, посередній рівень достовірності наданої інформації *[створення робочих місць]*
- (2) низький рівень активності працедавців

ВИСНОВКИ

Ситуація, яка на даний момент існує в Україні з розробки та впровадження програм щодо підтримки МСБ, відзначається достатньо високим рівнем активності громадських організацій за міжнародної донорської підтримки. В той час як державні ініціативи з даного питання практично відсутні. Тобто фактично громадський сектор частково переймає на себе виконання однієї з державних функцій, сприяючи відновленню підприємницького потенціалу та розвитку показників самозайнятості населення, що постраждали у наслідок конфлікту на Сході України.

Програми для МСБ за міжнародної підтримки в більшій мірі передбачають матеріальну підтримку аплікантів, при цьому найбільш розповсюдженою залишається грошова форма. Вона ж є більш бажаною і для цільової аудиторії. Основна частина подібних програм з 2014 року локалізована на цільовій аудиторії ВПО, проте спостерігається тенденція до розширення кола грантоотримувачів іншими категоріями з числа представників локальних громад *[люди з особливими потребами, учасники АТО, молодь тощо]*.

Важливим моментом аналізу програм з підтримки МСБ є їх компонентний склад. І в цьому контексті варто відзначити, що 25% тих програм, що передбачають отримання гранту, також пропонують навчання або менторський супровід в процесі реалізації бізнес-ідей.

Проте будь-які програми мають свої сильні та слабкі сторони. Більше того їх кількість та територіальна локалізація також впливають на загальний результат і їх ефективність. Паралельна реалізація значної кількості програм, окрім очевидних плюсів, має і свої мінуси. Зокрема, складнощі з відстеженням паралельного подання проектів до різних фондів, більшу зацікавленість аплікантів у програмах, що мають грошовий грант, низьку якість проектних пропозицій, недостатній рівень ініціативності та орієнтації на самозайнятість серед визначених у програмах цільових груп, перенасичення можливостями одних територій на фоні значно меншої кількості пропозицій в інших.

Не менш важливими з точки зору ефективності подальшої роботи, окрім зазначеного, є і організаційні складнощі, з якими організації зустрічались на етапі реалізації своїх проектів.

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні
за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Враховуючи вище викладений аналіз, важливими для роботи у майбутньому постають наступні моменти.

Для спільноти неурядових організацій:

- (1) створення єдиної бази даних аплікантів та переможців різних грантівських проектів, з метою більш ефективного відстеження можливих маніпуляцій з боку грантоздобувачів;
- (2) координування роботи ГО з урахуванням територіального та/або проектного принципу, що підвищить ефективність реалізації програм;
- (3) розробка методології оцінки успішності реалізації програм, з урахуванням кількісних та якісних індикаторів;
- (4) стимулювати громадські організації до відкритого обміну досвідом, яскравими історіями успіху;
- (5) стимулювання відкриття ГО неперсоналізованої інформації за результатами реалізованих ними проектів, формування публічної бази даних;
- (6) підтримувати ініціативи з цільового навчання представників ГО з питань ефективного управління проектами, відстеження результатів, подолання соціально-психологічних бар'єрів тощо;
- (7) ініціювання створення єдиної бази даних реалізованих програм з підтримки МСБ;
- (8) запровадження навчання з особливостей підготовки заявок для участі у грантівських програмах, що сприятиме підвищенню якості поданих матеріалів;
- (9) посилення медіактивності – активізація та розширення каналів інформування громадськості про реалізовані проекти;

Для громадських організацій:

- (1) при визначенні цільової аудиторії програми, враховувати рівень насичення аналогічними пропозиціями бізнес-простору конкретної території;
- (2) можливість розширення цільових груп учасників програм іншими категоріями мешканців території присутності проекту;
- (3) розширення компонентного складу програм менторством та комплексним супроводом аплікантів від бізнес-ідеї до сталого впровадження її в життя;
- (4) збільшення строків реалізації проектів;
- (5) збільшення розміру грантів у розрахунку на одного переможця.

Дослідження здійснено на замовлення Форуму НДО в Україні за фінансової підтримки Агентство США з міжнародного розвитку